MUHAMMED BİN ABDULLAH EBHERÎ

Hadîs, kırâat, nahiv ve Mâlikî fıkıh âlimi. Künyesi, Ebû Bekr olup, ismi Muhammed bin Abdullah bin Muhammed bin Sâlih bin Ömer bin Hafs bin Ömer bin Mus'ab bin Zübeyr bin Sa'd bin Ka'b bin İbâd bin Nizâl bin Merre bin Ubeyd bin Haris bin Amr bin Ka'b bin Sa'd bin Zeyd Menât bin Temîm'dir. Kazvin ile Zencân arasındaki Ebher köyünde 289 (m. 902) yılında doğdu. Doğduğu yere nisbetle Ebherî denildi ve bu nisbetiyle meşhûr oldu. 375 (m. 986) yılında Bağdâd'ta vefât etti. Namazını, zamanın büyük âlimlerinden Ebû Hafs İbni Acerî kıldırdı.

İlim tahsili için Bağdâd'a gelen Ebherî, Ebû Arûbe Harranî, Muhammed bin Muhammed el-Bâgandî, Muhammed bin Hüseyn Eşnânî, Abdullah bin Zeydân Kûfî, Ebû Bekr bin Ebî Dâvûd Sicistânî, Ebû Bekr bin Cehm Verrâk, İbn-i Dâme, Begâvî, Ebû Zeyd Mervezî ve daha birçok âlimden ilim öğrenip hadîs-i şerîf rivâyet etti. Hadîs ilminde büyük âlim oldu. Fıkıhta dört mezhebin hükümlerinde âlimdi. Mâlikî mezhebi mensûblarının Irak'ta imâmı oldu. Diğer üç mezhebten birçok büyük âlimin bulunduğu ve mezheplerin merkezi durumunda olan Bağdâd ve civarında Mâlikî mezhebini yaydı. Kırâat ve Kur'ân ilimlerinde de âlim olan Ebherî'yi Ebû Amr Dânî "Tabakât"ında zikredip, kırâat şekilleri ve tecvid ilminde ilim sahibi olduğunu bildirdi. Bütün çalışması ve gayreti Allahü teâlânın rızâsını kazanmak için idi. Dünyâya ehemmiyet vermez, Allahtan çok korkardı. Harama düşmek korkusundan mübahların çoğunu terk ederdi. Zamanındaki âlimlerin en i'tibârlısı olmasına rağmen, kendisine yapılan kadılık tekliflerini vera'sının çokluğundan reddetti. Vaktini, ilim öğrenmek, öğretmek ve ibâdetle geçirirdi. İnsanlara nasîhatlerde bulunur, hakka tâbi olup, ondan ayrılmamalarını tenbîh ederdi.

Hadîs, fıkıh ve kırâat ilimlerinde pekçok talebe yetiştirdi. Kendisinden; İbrâhîm bin Mahled ve oğlu İshâk bin İbrâhîm, Ahmed bin Ali, Ebû Bekr Berkâni, Muhammed bin Müemmil Enbârî, Ali bin Muhammed bin Hasen Harbi, Kâdı Ebû Kâsım Tarûhi, Hasen bin Ali Cevherî, Ebü'l-Hasen Dâre Kutnî, Kâdı Bakıllâni, İbn-i Fâris Mukrî, Kâdı Ebû Muhammed bin Nasr, Ebû Ubeydullah Cübeyrî, Asîlî, Ebü'l-Kâsım Vehrânî ve daha birçok âlim hadîs-i şerîf dinleyip ilim öğrendi. Afrikiyye (Tunus) ve Endülüs'te Mâlikî mezhebini yayan ve mezhebinde birçok kitap yazmış olan Ebû Muhammed bin Ebî Zeyd Kayravâni de kendisinden ilim öğrenip icâzet aldı. Talebeleri de hocaları gibi İslâmiyetin yayılması için çalışıp, Allahü teâlânın rızâsını kazanmaya gayret ettiler.

Kendisi şöyle anlatır: "İbn-i Abdilhakem'in "Muhtasarını beşyüz defa, "El-Esediyye"yi yetmişbeş defa, "Muvattâ"yı yetmişbeş defa, "Mebsut'u otuz defa ve İbnül Berhi'nin "Muhtasar"ını yetmiş defa okudum ve talebelerime okuttum." Ebherî'nin okuttuğu bu eserlerden İbn-i Abdilhakem'in büyük "Muhtasarında onsekizbin mes'ele, "Müdevvene"de otuzaltıbin mes'ele, "Muhtasar-il-evsâfta dörtbin mes'ele, "Muhtasar-ı sagîr"de ise bin mes'ele, olduğu bildirilmektedir.

Ebherî'nin büyüklüğünü dile getiren âlimlerden ba'zıları şöyle demişlerdir. Ebû Kâsım Vekrânî; "Ben ondan cömert âlim görmedim. Gariplere ve talebelerine yardımcı olurdu. Onları giydirir ve para verirdi. Buna rağmen, cebinden hiç para eksik olmazdı." Muhammed bin Ebi'l-Fevâris, "O sika (güvenilir) idi ve Mâlikî mezhebinde riyaset (reîslik) onda son buldu." Kâdı Ebü'l-Alâ Vâsıtî ise; "Ebû Bekr Ebherî zamanının âlimlerinin en büyüklerindendi. Hadîs, fıkıh ve diğer ilimlerde eserler verdi."

Kâdı Ebü'l-Alâ el-Vâsıtî anlatır: "Ebû Bekr Ebherî zamanındaki âlimlerin en çok hürmet göreni ve ilmi derecesi en yüksek olanı olup, her mecliste öne geçirilirdi. Başkadı Ebû Hüseyn bin Ümm-i Şeybân, kadılar ve fıkıh âlimlerinin bulunduğu bir mecliste, Ebherî'yi sağ yanına oturttu. Kendisine kadılık teklif etti, istemedi Bu husûsta kimin ehil olduğunu sordu. Ebherî: "Ahmed bin Ali Râzî"dir" dedi. Râzî, çok ibâdet eden, hâli düzgün bir zâttı. Râzi de kadılığı istemeyip, Ebherî'yi işâret ederek onun kadı olmasını bildirdi. Bunun üzerine iki zâta da kadılık verilmedi."

Ali bin Muhammed anlatır: "Ebû Bekr Ebherî'ye birisi geldi. Onunla yolculuk hakkında istişâre etti. Ebherî, şu meâlde bir şiirle ona nasîhat etti:

“Sana dostunun küseceği haber verildiği hâlde,
Sen dostunun darılmayacağını ne biliyorsun?
İstemek, zilleti gerektiren boyun bükmektir,
Senin ise, ihtiyâçlarını istememek şereftir.
Uzaklarda rahat bir şekilde yaşamaktansa,
Yuvanın yakınında sıkıntı içinde yaşamak yeğdir.”

Ebherî’nin; usûl, fıkıh ve hadîs ilimlerine dâir birçok eseri vardır. İki Muhtasar, “Kitâb-ür-red alel Müzenî”, “Kitâb-ül-usûl” “Kitâb-ül-icmâ ehli’l-Medîne”, “Meseletü isbâtı hükmü’l-kâfet”, “Kitâbu fadli’l-Medîne ale’l-Mekke”, “Meseletü cevâb yed-delâil vel-ilel” adlı kitabları bunlardan ba’zılarıdır.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-A’lâm cild-6, sh. 225

2) Târîh-i Bağdâd cild-5, sh. 462

3) El-Vâfi bil-vefeyât cild-3, sh. 308

4) Ed-Dîbâc-ül-müzehheb sh. 255

5) Şezerât-üz-zeheb cild-3, sh. 85

6) Tezkiret-ül-huffâz cild-3, sh. 971

7) Esmâ-ül-müellifîn cild-2, sh. 50

8) Tabakât-ı Şirâzî sh. 167